

ข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๐
อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬอภิธรรมิกะตรี

สอบ วันอาทิตย์ที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

วิชา : จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๑๐ ข้อ

รวม ๑๐๐ คะแนน

เวลา ๔ ชม.

๑. ก. จงแสดงคำปณามและปฏิญญาทั้งบาลีและคำแปล
ข. จงแสดงธรรมชาติของ จิต เจตสิก รูป นิพพาน โดยสังเขป (แสดงบาลีโดยเฉพาะด้วย)
๒. ให้แสดงความหมายชื่อจิตดังต่อไปนี้
ก. กามาวจรจิต ข. อกุศลจิต ค. อโสมณจิต
ง. รูปาวจรจิต จ. มหัคคตจิต
๓. ให้แสดงบาลีและคำแปลในจิตดังต่อไปนี้
ก. โลกมุลจิตดวงที่ ๑ และดวงที่ ๒ ข. โทสมุลจิต ๒ ค. โมหมุลจิต ๒
๔. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ มาโดยชาติเภทนัย และภูมิเภทนัย
๕. เจตสิก ๕๒ ดวงนั้น เมื่อว่าโดยราสีมีเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? และในราสีหนึ่ง ๆ มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ?
๖. ก. วิตกเจตสิก ประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
ข. วิจารเจตสิก ประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
ค. อธิโมกข์เจตสิก ประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
ง. อหิริกเจตสิก ประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
จ. หิริเจตสิก ประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
๗. จงแสดงสังคหณัยในจิตดังต่อไปนี้มาคว่า มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง
ก. โลกมุลจิตดวงที่ ๒ ข. โทสมุลจิตดวงที่ ๒ ค. มหากุศลจิตดวงที่ ๓ ง. ปฐมฌานจิต ๓ จ. ปฐมฌานจิต ๘
๘. ก. ให้แสดงคาถารูปปรมัตถ์ พร้อมคำแปล
ข. ในรูป ๒๘ นั้น เมื่อจัดเป็นประเภทใหญ่ และประเภทเล็กแล้วมีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง ?
๙. ก. กำเนิดของสัตว์ทั้งหลายมีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง จงแสดงพร้อมด้วยความหมาย
ข. สัตว์ที่เกิดขึ้นโตทันที่มีกี่จำพวก ? คืออะไรบ้าง ?
๑๐. คำว่า “นิพพาน” เมื่อตัดบทออกแล้วมีกี่บท และให้บอกความหมายของบทนั้น ๆ ด้วย และจงแปลวจนัตถะดังต่อไปนี้
วินติ สัสสิพตฺติ = วานํ
วานโต นิกขนฺตนฺติ = นิพพานํ

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

๕. ก. ให้แสดงความแตกต่างกันระหว่างสุปาติเสสนิพพาน กับ อนุปาติเสสนิพพาน และจงจำแนกนิพพานทั้ง ๒ อย่างนี้โดยบุคคล ?

ข. คำว่า “อุปาทิ” มีในบทว่า สุปาติเสสนิพพานนั้น องค์ธรรมได้แก่อะไร จัดเป็นชั้นใดได้เท่าไร ?

ตอบ ก. แสดงความแตกต่างกันระหว่างสุปาติเสสนิพพานกับอนุปาติเสสนิพพานดังต่อไปนี้

สุปาติเสสนิพพาน หมายความว่า นิพพานที่เป็นไปกับกับชั้น ๕ คือ วิบาก และ กัมมชรูป ที่เหลือจากกิเลสทั้งหลาย ว่าโดยบุคคลได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ที่ยังมีชีวิตอยู่

อนุปาติเสสนิพพาน หมายความว่า นิพพานที่ไม่มีชั้น ๕ คือ วิบาก และ กัมมชรูปเหลืออยู่ ว่าโดยบุคคลได้แก่ นิพพานของพระอรหันต์ที่ปรินิพพานแล้ว

ข. องค์ธรรมได้แก่ วิบาก และกัมมชรูป จัดเป็นชั้นได้ ๕ ชั้น

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

เฉลยข้อสอบข้อเขียนพระอภิธรรม ภาคเรียนที่ ๒ ปีการศึกษา ๒๕๖๐

อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ชั้น จุฬาราชวิทยาลัย

สอบ วันอาทิตย์ที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๐

วิชา : จิต เจตสิก รูป นิพพาน

๑๐ ข้อ

รวม ๑๐๐ คะแนน

ເວລາ ໔ ສົມ.

๑. ก. จงแสดงคำปณามและปฏิกุญญาทั้งบาลีและคำแปล
- ข. จงแสดงธรรมชาติของ จิต เจตสิก รูป นิพพาน โดยสังเขป (แสดงบาลีโดยเฉพาะด้วย)

ตอบ ก. แสดงคำปณามและปฏิกิริยาต่อไปนี้

สมมาสมพุทฺธมตฺถํ

สสท.ธมฺมคณฺตุตตมํ

อภิชาติ ภาสิสส์

อภิธรรมมตฺตถสํกหํ

ข้าพระพุทธเจ้า (พระอนุรุธาจารย์) ขอนอบน้อมถวายอภิวันทนาการแต่พระพุทธองค์ผู้ตรัสรู้ญายธรรมทั้งหลายเอง ไม่มีผู้เปรียบปาน พร้อมด้วยพระสัทธรรมและคณะพระอริยสงฆ์เจ้าทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้อุดมแล้ว จักแต่งคัมภีร์ที่มีนาม อภิธัมมัตถสังคหะ ต่อไป

ข. แสดงธรรมชาติของ จิต เจตสิก รูป นิพพาน ดังต่อไปนี้

จิต ธรรมชาติที่รู้อารมณ์ (อารมณวิชานนลกขณ)

เจตสิก ธรรมชาติที่อาศัยจิตเกิด (จิตฺตนิสฺสิตลกฺขณํ)

รูป ธรรมชาติที่เสื่อมสลายไปเพราะวิโรธิปัจจัย (รูปปนลกขณ)

นิพพาน ธรรมชาติที่สงบจากรูปนามขั้น ๕ (สนั่นิสิกขณ์)

๒. ให้แสดงความหมายข้อจิตดังต่อไปนี้

ก. กามาวจรจิต

ข. อภุศลจิต

ค. อโศกณจิต

ง. รูปภาพจรจิต

จ. มหัคคตจิต

ตอบ ก. กามาวจรจิต หมายความว่า จิตที่ท่องเที่ยวเกิดอยู่ในภูมิ อันเป็นที่เกิดแห่งวัตถุกาม และกิลเลสกามเป็นส่วนมาก

ข. อุกุศลจิต หมายความว่า จิตที่มีโทษ และให้ผลตรงกันข้ามกับกุศลจิต หรือเป็นจิตที่ประกอบกับอกุศลเจตสิก

ค. อโสมนจิต หมายความว่า จิตที่นอกจากโสมนจิตที่เป็นจิตสวยงาม หรือเป็นจิตที่ไม่ได้เกิดพร้อมกับกับโสมนเจตสิก

ง. รูปาวจรจิต หมายความว่า จิตทั้ง ๑๕ ดวงนี้ ท่องเที่ยวเกิดอยู่ในภุมิอันเป็นที่เกิดแห่งวัตถุรูปและกิเลสรูป เป็นส่วนมาก

จ. มหัคคตจิต หมายความว่า จิตที่เข้าถึงความเป็นใหญ่ และประเสริฐ

๓. ให้แสดงบาลีและคำแปลในจิตดังต่อไปนี้

ก. โลกมลจิตตดวงที่ ๑ และดวงที่ ๒

ข. โทสมูลจิต ๒

ค. โมหมูลจิต ๒

ตอบ แสดงบาปและคำแปลในดังต่อไปนี้

ก. โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิจิตตสมปยตตํ อสงขาริกํ

จิตที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการชักชวน พร้อมด้วยความตั้งใจ ประกอบด้วยความเห็นผิด

โสมนัสสสหคตํ ทิฏฐิจิตตสมปยตตํ สสงขาริกํ

จิตที่เกิดขึ้นโดยมีการชักชวน พร้อมด้วยความตั้งใจ ประกอบด้วยความเห็นผิด

ข. โทมนัสสหคตํ ปฏิมสมปยุตตํ อสงฺขาริกํ

จิตที่เกิดขึ้นโดยไม่มีการชักชวน พร้อมด้วยความเสียใจ ประกอบด้วยความโกรธ

โทมนัสสสหคตํ ปฏิขสมปยุตตํ สสงขาริกํ

จิตที่เกิดขึ้นโดยมีการชักชวน พร้อมด้วยความเสียใจ ประกอบด้วยความโกรธ

ค. อเพกขาสหคัตถ์ วิจิจิณฺหาสมฺปยุตฺตํ จิตฺตํที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยความเฉย ๆ ประกอบด้วยความสงสัย

อุpekขาสหคตํ อุทจจสมปยุตตํ จิตทีกเกิดขึ้นพร้อมด้วยความเนย ๆ ประกอบด้วยความฟุ้งซ่าน

๔. ให้จำแนกจิต ๑๒๑ มาโดยชาติเภทนัย และภูมิเภทนัย

ตอบ จำแนกจิต ๑๒๑ โดยชาติเภทนัย และภูมิเภทนัย

จำแนกจิตโดยชาติมี ๔ ชาติ คือ

๑. อกุศลชาติ มี ๑๒ ดวงคือ โลกมุขจิต ๘ โทสมุขจิต ๒ โมหมุขจิต ๒
๒. กุศลชาติ มี ๓๗ ดวงคือ มหากุศลจิต ๘ รูปาวจรกุศลจิต ๕ อรูปาวจรกุศลจิต ๔ มรรคจิต ๒๐
๓. วิปากชาติ มี ๕๒ ดวงคือ อกุศลวิปากจิต ๗ อเหตุกกุศลวิปากจิต ๘ มหาวิปากจิต ๘ รูปาวจรวิปากจิต ๕ อรูปาวจรวิปากจิต ๔ ผลจิต ๒๐
๔. ฅรียาชาติ มี ๒๐ ดวงคือ อเหตุกฅรียาจิต ๓ มหาฅรียาจิต ๘ รูปาวจรฅรียาจิต ๕ อรูปาวจรฅรียาจิต ๔

จำแนกจิตโดยภูมิมี ๔ คือ

๑. กามภูมิ มี ๕๔ ดวงคือ อกุศลจิต ๑๒ อเหตุกจิต ๑๘ กามาวจรโสมณจิต ๒๔
๒. รูปภูมิ มี ๑๕ ดวงคือ รูปาวจรกุศลจิต ๕ รูปาวจรวิปากจิต ๕ รูปาวจรฅรียาจิต ๕
๓. อรูปภูมิ มี ๑๒ ดวงคือ อรูปาวจรกุศลจิต ๔ อรูปาวจรวิปากจิต ๔ อรูปาวจรฅรียาจิต ๔
๔. โลกุตตรภูมิ มี ๔๐ ดวงคือ มรรคจิต ๒๐ ผลจิต ๒๐

๕. เจตสิก ๕๒ ดวงนั้น เมื่อว่าโดยราสีมีเท่าใด ? คืออะไรบ้าง ? และในราสีหนึ่ง ๆ มีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง ?

ตอบ เจตสิก ๕๒ ดวงนั้น เมื่อว่าโดยราสีมี ๓ ราสีคือ

๑. อัญญสมานราสีเจตสิก
๒. อกุศลราสีเจตสิก
๓. โสภณราสีเจตสิก

๑. อัญญสมานราสีเจตสิก มีจำนวน ๑๓ ดวงคือ

- สัพพจิตตสาธารณเจตสิก ๗
- ปกิณณกเจตสิก ๖

๒. อกุศลราสีเจตสิก มีจำนวน ๑๔ ดวงคือ

- โมจตุกเจตสิก ๔
- โลติกเจตสิก ๓
- โทจตุกเจตสิก ๔
- ถิทุกเจตสิก ๒
- วิจิกิฉณาเจตสิก ๑

๓. โสภณราสีเจตสิกมีจำนวน ๒๕ ดวงคือ

- โสภณสาธารณเจตสิก ๑๙
- วิรตีเจตสิก ๓
- อัปปมัญญาเจตสิก ๒
- ปัญญินทรีย์เจตสิก ๑

๖. ก. วิตกเจตสิก ประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
- ข. วิจารเจตสิก ประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
- ค. อธิโมกข์เจตสิก ประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
- ง. อหิริกเจตสิก ประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?
- จ. หิริเจตสิก ประกอบได้ในจิตเท่าไร ? คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ก. วิตกเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๕๔ ดวงคือ กามจิต ๔๔ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐) ปฐมฅมานจิต ๑๑

ข. วิจารเจตสิก ประกอบได้ในจิต ๖๖ ดวงคือ กามจิต ๔๔ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐) ปฐมฅมานจิต ๑๑
ทุติยฅมานจิต ๑๑

ค. อธิโมกข์เจตสิก ประกอบได้ในจิต ๑๑๐ ดวงคือ กามจิต ๔๓ (เว้นทวิปัญจวิญญานจิต ๑๐, วิจิกิฉณาสัมปยุตตจิต ๑) มหัคคตจิต ๒๗ โลกุตตรจิต ๔๐

ง. อหิริกเจตสิก ประกอบได้ในอกุศลจิต ๑๒ ทั้งหมด

จ. หิริเจตสิก ประกอบได้ในโสมณจิต ๕๙ หรือ ๙๑ ดวง

๗. จงแสดงสังคหะในจิตดังต่อไปนี้มาด้วยว่า มีเจตสิกประกอบได้เท่าไร คืออะไรบ้าง

ก. โลภมูลจิตดวงที่ ๒ ข. โทสมูลจิตดวงที่ ๒ ค. มหากุศลจิตดวงที่ ๓ ง. ปฐมฌานจิต ๓

จ. ปฐมฌานจิต ๘

ตอบ ก. โลภมูลจิตดวงที่ ๒ มีเจตสิกประกอบได้ ๒๑ ดวง คือ อัญญาสมานเจตสิก ๑๓ โมจตุก ๔

โลภ ๑ ทิฏฐิ ๑ ถิทุก ๒

ข. โทสมูลจิตดวงที่ ๒ มีเจตสิกประกอบได้ ๒๒ ดวง คือ อัญญาสมาน ๑๒ (เว้นปีติ ๑)

โมจตุก ๔ โทจตุก ๔ ถิทุก ๒

ค. มหากุศลจิตดวงที่ ๓ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๗ ดวง คือ อัญญาสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๔ (เว้นปัญญา ๑)

ง. ปฐมฌานจิต ๓ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๕ ดวง คือ อัญญาสมานเจตสิก ๑๓ โสภณเจตสิก ๒๒ (เว้นวิริตี ๓)

จ. ปฐมฌานจิต ๘ มีเจตสิกประกอบได้ ๓๖ ดวง คือ อัญญาสมานเจตสิก ๑๓

โสภณเจตสิก ๒๓ (เว้นอัปปมัญญา ๒)

๘. ก. ให้แสดงคาถารูปปรมัตถ์ พร้อมคำแปล

ข. ในรูป ๒๘ นั้น เมื่อจัดเป็นประเภทใหญ่ และประเภทเล็กแล้วมีจำนวนเท่าไร คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ก. แสดงคาถารูปปรมัตถ์พร้อมคำแปล

สมุทเทสา วิภาคา จ

สมุฏฐานา กลาปโต

ปวัตติกมโต เจติ

ปณจธา ตตถ สงคโ

การแสดงสงเคราะห์รูปในรูปปริจเฉทนี้ พระอนุรุธาจารย์แสดงเป็น ๕ นัย คือ

๑. รูปสมุทเทสนัย การแสดงรูปโดยสังเขป

๒. รูปวิภาคนัย การจำแนกรูปโดยพิสดาร

๓. รูปสมุฏฐานนัย การแสดงสมุฏฐานของรูป

๔. รูปกลาปนัย การแสดงรูปที่เกิดขึ้นเป็นหมวด ๆ

๕. รูปปวัตติกมมัย การแสดงความเกิดขึ้นพร้อมด้วยความดับของรูปตามลำดับ

ข. ในรูป ๒๘ นั้น เมื่อจัดเป็นประเภทใหญ่แล้ว มี ๒ คือ ๑. นิปผันรูป ๑๘ ๒. อนิปผันรูป ๑๐

เมื่อจัดเป็นประเภทเล็กแล้ว มี ๑๑ คือ

๑. มหาภูตรูป ๔ ๗. อาหารรูป ๑

๒. ปสาทรูป ๕ ๘. ปริจเฉทรูป ๑

๓. วิสยรูป ๗ หรือ ๔ ๙. วิญญูติรูป ๒

๔. ภาวรูป ๒ ๑๐. วิการรูป ๕ หรือ ๓

๕. หทยรูป ๑ ๑๑. ลักขณรูป ๔

๖. ชีวีตรูป ๑

๙. ก. กำเนิดของสัตว์ทั้งหลายมีจำนวนเท่าใด คืออะไรบ้าง จงแสดงพร้อมด้วยความหมาย

ข. สัตว์ที่เกิดขึ้นโตทันที่มีกี่จำพวก ? คืออะไรบ้าง ?

ตอบ ก. กำเนิดของสัตว์ทั้งหลาย มี ๔ คือ

๑. สังเสทชะกำเนิด หมายถึง เกิดในที่ที่มียางเหนียว

๒. โอปปาติกะกำเนิด หมายถึง เกิดผุดขึ้นโตทันที่ คล้ายกับว่าตกลงมาจากที่สูง

๓. อณทชะกำเนิด หมายถึง เกิดในฟอง

๔. ชลาพุชะกำเนิด หมายถึง เกิดในมดลูก

ข. สัตว์ที่เกิดขึ้นโตทันที่มี ๒๔ จำพวก คือ

สัตว์นรก ๑ นิชฌามัตถิกเปรต ๑ เทวดาที่อยู่ในชั้นจาตุมหาราชิกา ๑ (เว้นภุมมัญญเทวดา)

เทวดาที่อยู่ในเทวภูมิเบื้องบน ๕ รูปพรหม ๑๖

๑๐. คำว่า “นิพพาน” เมื่อตัดบทออกแล้วมีกี่บท และให้บอกความหมายของบทนั้น ๆ ด้วย และจงแปลวจนัตถะดังต่อไปนี้

วินติ สลัพพิตติ = วานํ

วานโต นิกฺขนฺตฺนติ = นิพฺพานํ

ตอบ คำว่า “นิพพาน” เมื่อตัดบทออกแล้วมี ๒ บทคือ นิ + วาน. นิ แปลว่าพ้น วาน แปลว่าธรรมที่เป็นเครื่องเกี่ยวโยงไว้ หมายถึง ตัณหา เมื่อรวม ๒ บทเข้ากันแล้วเป็น นีวาน แปลว่า ธรรมที่พ้นจากเครื่องเกี่ยวโยง หมายถึงพ้นจากตัณหา ดังมีวจนัตถะแสดงว่า

วินติ สลัพพิตติ = วานํ ธรรมชาติโดยย่อเป็นผู้เกี่ยวไว้ ฉะนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า วาน ได้แก่ ตัณหา

วานโต นิกฺขนฺตฺนติ = นิพฺพานํ ธรรมชาติโดยย่อพ้นจากเครื่องเกี่ยวโยง คือตัณหา ฉะนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า นิพพาน

ฝ่ายวางแผนและวิชาการ อภิธรรมโชติกะวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย